

**АГААРЫН БОХИРДЛЫГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ҮР ДҮН,
ХҮНИЙ ЭРҮҮЛ МЭНДЭД НӨЛӨӨЛӨХ БАЙДАЛ**
(ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ)

Ө. Мөнхтунгалаа

Агуулга

1. Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлын өнөөгийн төлөв байдал, агаарын бохирдлыг бууруулахад чиглэсэн арга хэмжээний үр дүн
 - 1.1. Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлын өнөөгийн төлөв байдал
 - 1.2. Агаарын бохирдлыг бууруулах талаар 2006 - 2010 онуудад Монгол улсыг хөгжүүлэх сан болон улсын төсөв, нийслэлийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний үр дүн.
 - 1.3. Агаарын бохирдлыг бууруулах талаар 2011-2012 онд Монгол улсыг хөгжүүлэх сан болон улсын төсөв, нийслэлийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлсэн төслүүдийн үр дүн.
2. Агаарын бохирдол, хүний эрүүл мэндэд нөлөөлж буй байдлыг статистик үзүүлэлтээр
 - 2.1. Улаанбаатар хотын хүн амын өвчлөл, 2000 - 2011 он
 - 3.1. Улаанбаатар хотын хүн амын нас баралт, 2000 - 2011 он

* * *

Оршил

Судалгааны зорилго.

Энэхүү судалгааны зорилго нь агаарын бохирдлыг бууруулах, түүнчлэн Улаанбаатар хотыг утаагүй болгох чиглэлээр авч хэрэгжүүлсэн болон авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээ, тэдгээрийн үр дүн, зарцуулсан хөрөнгөнд дүн шинжилгээ хийж, агаарын бохирдлоос үүдэлтэй хүн амын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлж буй өвчлөл, нас баралтыг статистик тоон үзүүлэлтэнд дүн шинжилгээ хийхэд оршино.

Судалгааны зорилтууд.

- Агаарын бохирдлыг бууруулах чиглэлээр авч хэрэгжүүлсэн болон авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ, тэдгээрийн үр дүнд зарцуулсан хөрөнгөнд дүн шинжилгээ хийх
- Агаарын бохирдлоос үүдэлтэй хүн амын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлж буй өвчлөл, нас баралтын статистик тоо баримтанд дүн шинжилгээ хийх

Судалгаа мэдээллийн эх сурвалж.

Судалгааны сэдвийн хүрээнд нийслэлийн агаарын чанарын албаны 2006 - 2009 оны агаарын бохирдлыг бууруулах талаар хийж гүйцэтгэсэн ажлын тайлан, Байгаль Орчин, Ногоон Хөгжлийн яамны хүрээлэн буй орчин, байгалийн нөөцийн газрын мэдээлэл, Нийслэлийн эрүүл мэндийн газрын хүн амын эрүүл мэндийн үзүүлэлт стстистик үзүүлэлт агаарын бохирдлыг бууруулах Үндэсний хорооны Үндэсний Аюулгүй Байдлын зөвлөлийн 2013 оны 01 сарын 19 -ний хуралдааны илтгэл, Үндэсний Аудитын газрын агаарын бохирдлыг бууруулахад чиглэсэн төсөлд арга хэмжээний үр дүн, санхүүжилтэнд хийсэн тайлан энэ чиглэлээр явуулсан судалгааны ажлын зарим мэдээллийг эх сурвалж болгон ашиглав.

Судалгааны үр дүн

Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлыг бууруулахад 2006-2012 онуудад улсын төсөв, монгол улсыг хөгжүүлэх сан, нийслэлийн төсвийн хөрөнгөнөөс нийт 12,5 тэрбум төгрөг төлөвлөгдсөнөөс 2010 оны төсвийн 6,7 тэрбум төгрөгийн төсөл арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн байна.

2007-2009 онд агаарын бохирдлыг бууруулахтай холбоотой зарцуулсан хөрөнгийн судалгаа хийж үзэхэд зарцуулсан хөрөнгийн санхүүжилтийг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх зарцуулах хяналтын тогтолцоонд олон байгууллага зэрэг оролцож агаарын бохирдлыг бууруулах мастер төлөвлөгөөгүйгээс, шат дараатай цогц байдлаар авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээ байхгүйгээс жилд төсөвлөгдсөн 2-3 тэрбум төгрөг олон төрлийн үр дүн муутай төсөл арга хэмжээнд зарцуулагдаж зарим төрлийн төслүүд нь туршилтын шинж чанартай байгаа нь агаарын бохирдлыг бууруулахад дорвитой хувь нэмэр оруулаагүй болохыг холбогдох хяналт шалгалтын байгууллагаас тогтоосон.

2010 оны төсвийн тухай хуулинд 5 тэрбум төгрөгийн төсөл арга, арга хэмжээний гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулж, гэрээ хийсэн боловч төлбөр хийх болон ашиглалтын нөхцөл тодорхойгүй хөрөнгийг зарцуулаагүй байна. 2011 онд Улсын төсвийн тодотголоор 34,0 тэрбум төгрөг батлагдсанаас нийт 17,0 тэрбум төгрөгийн төсөл хэрэгжсэн байна. Үлдсэн хөрөнгө нь санхүүгийн жил дууссан тул буцаан татагдсан. 2012 онд улсын төсөвт 64,8 тэрбум төгрөг батлагдсанаас 13,5 тэрбум төгрөг сайжруулсан зуух нийлүүлэх ажил зарцуулсан бөгөөд үлдсэн 50,0 гаруй тэрбум дулаан, цахилгааны хангамжийг нэмэгдүүлэх зэрэг төсөл арга хэмжээнд зарцуулагдаж байна. 2011 - 2013 онд Мянганы сорилтын сангийн хөрөнгөөр 32 сая ам доллар батлагдан мөн тэр хэмжээний зарцуулалт хийгдсэн байна.

2011 - 2012 онд хийгдсэн санхүүжилтээр утаагүй зуух, утаагүй түлш, эрчим хүчний хэмнэлттэй халаалт, дулаалгын хэрэгсэл зэрэг айл өрхөд чиглэсэн ажил болон нам даралтын зуухуудыг төвлөрсөн халаалтын сүлжээнд холбох, авто тээврийн хэрэгслээс гарах бохирдлыг бууруулах зэрэг багц үйл ажиллагаа явуулсны үр дүнд Улаанбаатар хотод 2012 оны 10-12 дугаар сарууд буюу халаалтын ачаалалтай үед агаарын бохирдол 20 орчим хувиар, бохирдолд агуулагдах хорт бодис 80 хүртэл хувиар буурсан байна.

Эдгээр тоон үзүүлэлтээс гадна агаарын бохирдлыг бууруулах чиглэлээр ажиллах бүтэц тогтолцоо, зохион байгуулалт бий болсон нь цаашид богино хугацаанд үр дүнд хүрэх суурь орчин бүрдүүлснийг холбогдох газрууд тодотгосон. Улаанбаатар хотын агаарын өнөөгийн байдлыг тогтоосон стандартай харьцуулсан байдлаар авч үзэхэд угаарын хий 2-3 дахин, азотын давхар исэл 4,5 дахин, хүхэрлэг хийн агууламж 4 дахин, азоны хий 2 дахин, том ширхэгт тоосонцор 7-18 дахин тогтоосон стандартаас илүү байна.

Агаарын бохирдлын эрүүл мэндийн нөлөөллийн дийлэнх үнэлгээ нь агаарын бохирдлыг амьсгалын замын өвчлөлтэй харьцуулан судалж үзэхэд агаар дахь үндсэн бохирдуулагчид амьсгалын замын өвчлөл, хүүхдийн бие бялдрын өсөлт, хөгжил, дархлаа тогтолцоонд сөргөөр нөлөөлж, зүрх судас, хавдрын өвчлөлд нөлөөлөх хүчин зүйл болохыг судлан тогтоосон.

Эрүүл мэндийн статистикийн мэдээгээр Улаанбаатар хотод амьсгалын эрхтний өвчлөл нэмэгдэж, нийслэл хотод амьсгалын эрхтний өвчлөл нийт өвчлөлийн 23.4-24.4 хувийг эзэлж байна. Хүүхдийн өвчлөлийн ерөнхий бүтцэд амьсгалын эрхтний өвчлөл 1-р байр эзэлдэг бөгөөд агаарын бохирдол ихтэй газар түүний эзлэх хувь нэмэгдэж байна. Улаанбаатар хотын агаар дахь тоос, хүхэрлэг хий, азотын давхар исэл, нүүрстөрөгчийн дутуу ислийн агууламж нь хүүхдийн амьсгалын эрхтний өвчлөл, ялангуяа хүүхдийн гуурсан хоолойн цочмог болон архаг үрэвсэл, уушгины үрэвслийн нэг шалтгаан болдог

байна. Мөн Улаанбаатар хотын хүүхдүүд хөдөөгийн хүүхдүүдийг бодвол гуурсан хоолойн үрэвсэл өвчнөөр 5-15 дахин илүү өвчилж байна гэдгийг судалгаар тогтоосон байна. Агаарын бохирдолт нь амьсгалын замын эрхтэний өвчлөлд нөлөөлөхөөс гадна жирэмсэн эмэгтэйчүүдийн 20-27 % нь эрт хожуу хордлоготой, нийт төрсөн хүүхдийн 3,2-3,6% нь хүчилтөрөгчийн дутагдал, амьсгалын замын хямралтай төрж байна.

Сүүлийн жилүүдэд манай улсын хүн амын өвчлөлийн тэргүүлэх шалтгааныг сүүлийн 6 жилийн статистик үзүүлэлтээс харахад амьсгалын тогтолцооны өвчин 10.000 хүн амд 2007 онд 732,22, 2008 онд 864,98, 2009 онд 864,03, 2010 онд 954.82, 2011 онд 901,04, Цусны эргэлтийн тогтолцооны өвчлөл 2007 онд 565,5, 2008 онд 669,1, 2009 онд 633,8, 2010 онд 612,8, 2011 онд 640,2 тохиолдолоор бүртгэгдсэн гэсэн үзүүлэлтэй байна.

Амьсгалын тогтолцооны өвчлөл сүүлийн жилүүдэд тогтмол тэргүүлэх шалтгаан болж нийт өвчлөгчдийн 52,4 хувийг эмэгтэйчүүд, 47,16 хувийг эрэгтэйчүүд эзэлж, өвчлөлийн дийлэнх буюу 48,3 хувийг 0-5 хүртэлх насны хүүхдүүд эзэлж байна. Амьсгалын тогтолцооны өвчнөөс амьсгалын дээд, доод замын цочмог болон архаг халдварууд, уушгины хатгаа, багтраа бачуурал зэрэг өвчнүүд ихэвчлэн бүртгүүлжээ.

Цусны эргэлтийн тогтолцооны өвчлөл 2001 оноос хойш байнга нэмэгдэж нийт өвчлөгсдийн 59,7 хувь нь эмэгтэйчүүд 40,3 хувийг эрэгтэйчүүд эзэлж, энэ бүлгийн өвчлөлд цусны даралт ихсэн, зүрхний хэрх, зүрхний цус хомсролт, тархины судасны өвчин зонхилж байгаа ба 45 дээш насныхан ихэвчлэн өвчилсөн байна.

Манай улсын хүн амын нас баралтын шалтгаанд цусны эргэлтийн тогтолцооны өвчин, хавдар болон осол гэмтлийн шалтгаант нас баралт тогтмол эхний байруудыг эзэлж жил ирэх тутам эдгээр өвчний улмаас нас барсан хүний тоо нэмэгдсээр байна. 2006 онд амьсгалын тогтолцооны өвчний улмаас нас барсан тохиолдол 1000 хүн амд 0.9 байсан бол 2011 онд 0,22, болж өссөн байна. Эрүүл мэндийн статистик мэдээлэлд бүртгэгдсэн амьсгалын тогтолцооны өвчлөлд нас, хүйс, улирлын байдал хамааралтай байна. Хаврын улиралд амьсгалын дээд замын цочмог халдвар, архаг бронхит, уушгины хатгалгаа, бусад амьсгалын тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралтын тохиолдол илүү зонхилж, харин намар уушги тэлэх, энфиземи, өвөл багтраа өвчний улмаас нас барах тохиолдол тус тус илүүтэй тохиолддог нь статистик магадлал бүхий хамааралтай байна.

Нэг. Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлын өнөөгийн төлөв байдал, агаарын бохирдлыг бууруулахад чиглэсэн арга хэмжээний үр дүн

1.1. Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлын өнөөгийн төлөв байдал

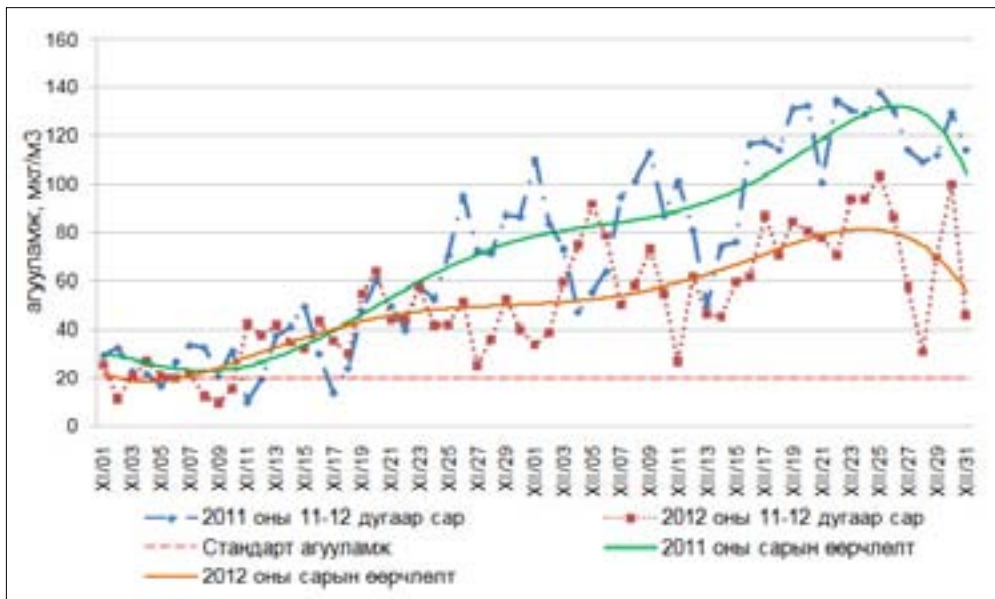
Улаанбаатар хот нь далайн түвшнээс дээш 600-700 м өндөрт дөрвөн уулаар хүрээлүүлэн оршдог, салхины дундаж хурд 1-2м/секунд байдаг хийн урсгал хөдөлгөөн харьцангуй тогтуун бүст хамаарагддаг. Салхины чиглэлийн дээд хэсэгт байрлах дулааны цахилгаан станц, үйлдвэрийн газрууд болон дөрвөн уулын бэлээс эхлэн хотын төв хүртлээ тархан байрласан гэр хорооллын айл өрхийн галлагаанаас гарах бохирдуулагч хий нь Улаанбаатарын төв хэсэгт хөдөлгөөнгүй тогтож, агаарын бохирдлыг их хэмжээгээр үүсгэж байна.

Агаарын бохирдлын эх үүсвэрүүд:

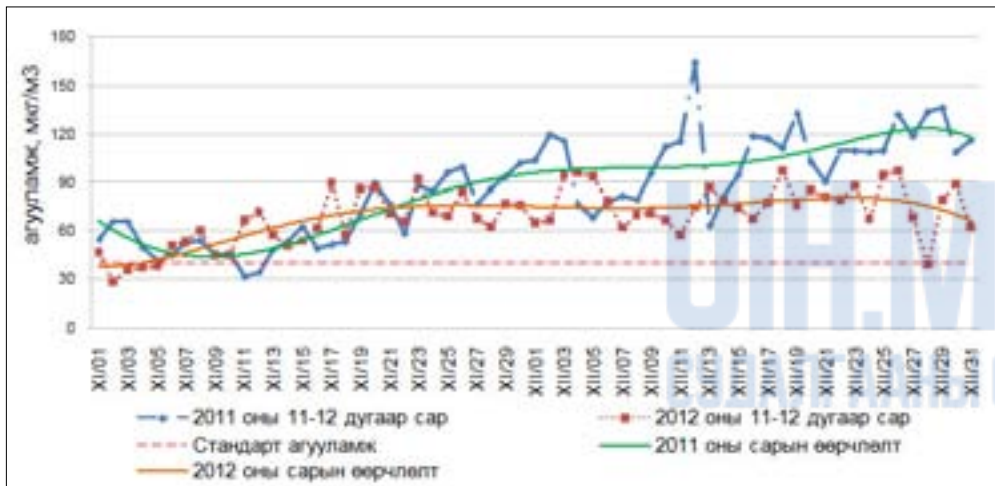
Агаарын бохирдлын гол эх үүсвэрүүд нь 2012 оны жилийн эцсийн байдлаар 184 мянган гэр хорооллын айл өрхийн хэрэглэж буй зуух 50%, 306 мянган авто тээврийн хэрэгсэл 20%, бусад эх үүсвэр шороон зам, баригдаж буй барилга байгууламж, хөрсний бохирдол, хог 14%, 1,4 мянган бага болон дунд оврын нам даралтын зуух 14%, 3 дулааны цахилгаан станц 10% эзэлж байна.

Агаарын чанарын төлөв байдал: Агаарын чанарын төлөв байдлыг 2011-2012 оны галлагаатай үе буюу 10-12 саруудад хийсэн хэмжилтийн дүнг тогтоосон стандарттай харьцуулан авч үзсэн. Угаарын хий 2-3 дахин, Азотын давхар исэл 4,5 дахин, Хүхэрлэг хийн агууламж 4 дахин, азоны хий 2 дахин, том ширхэгт тоосонцор 7-18 дахин тогтоосон стандартаас илүү байна.

Агаар дахь хүхэрлэг хийн агууламж (2011, 2012 оны 11 - 12 дугаар сар)

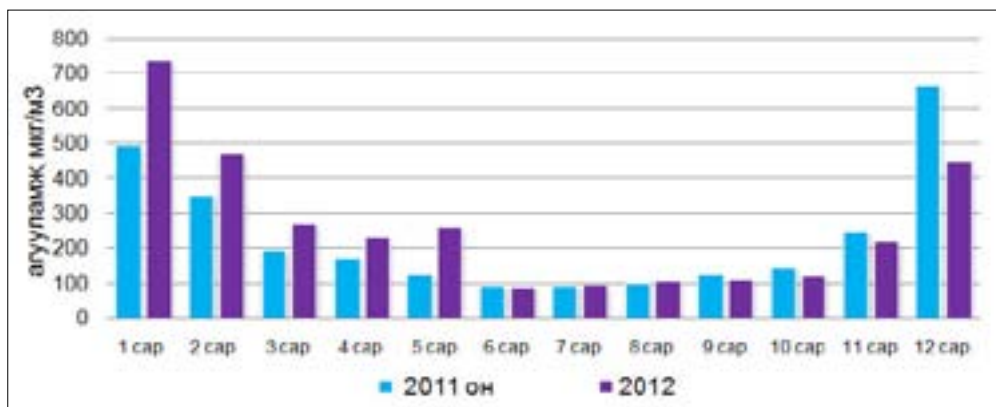

Агаар дахь азотын давхар ислийн агууламж (2011, 2012 оны 11 - 12 дугаар сар)

2012 оны галлагаатай үе буюу 10 дугаар сарын агаар дахь хүхэрлэг хийн агууламжийг 2011 оны мөн үетэй харьцуулахад 13.5% -иар, 11 дүгээр сард 25% -иар, 12 дугаар сард 29.2% -иар, агаар дахь азотын давхар ислийн агууламж 2011 оны мөн үетэй харьцуулахад 26%, 11 дүгээр сард 16%-иар ихэссэн бол 12 дугаар сард 29.4% -иар буурсан дүнтэй байна.

Том ширхэгт тоосонцорын сарын дундаж агууламж (2011, 2012)

2012 онд Улаанбаатар хотын хэмжээнд том ширхэглэгт тоосонцорын сарын дундаж агууламж 6, 9 - 12 дугаар сард өмнөх оны мөн үеэс 4 - 36.2% -иар буурсан бол 1 - 5, 7 - 8 дугаар саруудад 0.8 - 106.2% -иар ихэссэн байна. Энэ нь дулааны улиралд нийслэл хотод авто зам засвар, барилга зэрэг бүтээн байгуулалтын ажлууд ихээр хийгдсэнтэй холбоотой байна.

1.2. Агаарын бохирдлыг бууруулах талаар 2007 - 2010 онуудад Монгол улсыг хөгжүүлэх сан болон улсын төсөв, нийслэлийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлсэн төслүүдийн үр дүн.

Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлыг бууруулахад 2006 - 2009 онуудад улсын төсөв, монгол улсыг хөгжүүлэх сан, нийслэлийн төсвийн хөрөнгөнөөс нийт 8,7 тэрбум төгрөг төлөвлөгдснөөс 2009 оны 11 сарын байдлаар 6,2 тэрбум төгрөгийн төсөл арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн бөгөөд төслүүдийн хэрэгжилтэнд дүгнэлт хийж үзвэл: 2006 - 2009 онд агаарын бохирдлыг бууруулах талаар монгол улсыг хөгжүүлэх сан болон улсын төсөв, нийслэлийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлсэн төслүүдийн санхүүжилт

Хүснэгт 1

№	Үзүүлэлт	Санхүүжилт /гүйцэтгэлээр/
1.	Гэрийн дулаалга, цахилгаан халаагуур, үртсэн болон нүүрсэн шахмал түлшний үйлдвэрүүдийг дэмжих төслүүд	2.402.190.000
2.	2007-2009 онд хэрэгжүүлсэн нам даралтын халаалтын зуухны техник, технологийн шинэчлэлийн төсөл, арга хэмжээ	2.167.700.000
3.	Бусад төсөл арга хэмжээ	1.611.900.000
	Нийт	6.203.790.000

2007 - 2009 онд агаарын бохирдлыг бууруулахтай холбоотой зарцуулсан хөрөнгийн судалгаа хийж үзэхэд зарцуулсан хөрөнгийн санхүүжилтийг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх зарцуулах хяналтын тогтолцоонд олон байгууллага зэрэг оролцож агаарын бохирдлыг бууруулах мастер төлөвлөгөөгүйгээс шат дараатай цогц байдлаар авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээ байхгүйгээс жилд төсөвлөгдсөн 2-3 тэрбум төгрөг олон төрлийн үр дүн муутай

төсөл арга хэмжээнд зарцуулагдаж зарим төрлийн төслүүд нь туршилтын шинж чанартай байгаа нь агаарын бохирдлыг бууруулахад дорвитой хувь нэмэр оруулаагүй болохыг нийслэлийн аудитын газраас “нийслэлийн агаарын бохирдлыг багасгах талаар холбогдох байгууллагаас авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ, тэдгээрийн үл нөлөө”-нд гүйцэтгийн аудит хийж дүгнэлт гаргасан байна.

2010 оны төсвийн тухай хуулинд 5 тэрбум төгрөгийн төсөл арга, арга хэмжээний гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулж, гэрээ хийсэн боловч төлбөр хийх болон ашиглалтын нөхцөл тодорхойгүй хөрөнгийг зарцуулаагүй байна.

1.3. Агаарын бохирдлыг бууруулах талаар 2011 - 2012 онд монгол улсыг хөгжүүлэх сан болон улсын төсөв, нийслэлийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлсэн төслүүдийн үр дүн.

2011 - 2012 онд Нийслэлийн агаарын бохирдлыг бууруулах чиглэлээр 2011 оны 02 сарын 10-нд “Нийслэлийн агаарын бохирдлыг бууруулах тухай” хууль батлагдан нийслэлийн агаарын бохирдлыг бууруулах бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах, үйл ажиллагааны харилцан уялдааг хангахад хяналт тавих үүрэг бүхий Үндэсний хороог байгуулсан.

2011 - 2012 онд Үндэсний хорооноос төлөвлөсөн агаарын бохирдлыг бууруулахад чиглэсэн ажлуудын биелэлтийг Агаарын бохирдлыг бууруулах чиглэлээр ажиллах бүтэц, зохион байгуулалтыг шинэчлэх, иргэн, аж ахуй нэгжүүдийг урамшуулах тогтолцоог бий болгох, шаардагдах хөрөнгийн эх үүсвэрүүдийг шийдвэрлэх, холбогдох журам, стандартуудыг боловсруулан батлах, агаарын бохирдлын эх үүсвэрүүдэд авах арга хэмжээг шат дараатай хэрэгжүүлэх эхлэлийг тавих, агаарын чанарын мэдээг олон нийтэд мэдээлэх, сургалт, сурталчилгааны ажлыг эрчимжүүлэх зэрэг ажлуудыг хэрэгжүүлэхэд анхаарч ажиллажээ.

- 2011 онд Улсын төсвийн тодотголоор 34,0 тэрбум төгрөг батлагдсанаас нийт 17,0 тэрбум төгрөгийн төсөл хэрэгжсэн байна. Үлдсэн хөрөнгө нь санхүүгийн жил дууссан тул буцаан татагдсан.
- 2012 онд улсын төсөвт 64,8 тэрбум төгрөг батлагдсанаас 13,5 тэрбум төгрөг сайжруулсан зуух нийлүүлэх ажил зарцуулсан бөгөөд үлдсэн 50,0 гаруй тэрбум дулаан, цахилгааны хангамжийг нэмэгдүүлэх зэрэг төсөл арга хэмжээнд зарцуулагдаж байна.
- 2011-2013 онд Мянганы сорилтын сангийн хөрөнгөөр 32 сая ам доллар

2011 - 2012 онд агаарын бохирдлыг бууруулахад чиглэсэн томоохон ажлуудын үр дүнг дараах байдлаар авч үзвэл: Агаарын бохирдлыг бууруулахад холбогдох журам, стандартуудыг боловсруулан батлах ажлын хүрээнд

Агаарын бохирдлыг бууруулахад чиглэсэн арга хэмжээний төлөвлөгөөнд тусгагдсан нийт 6 журам, 6 стандартыг боловруулсан. Үүнд:

Журам

- “Нийслэлийн агаарын чанарыг сайжруулах бүсийн гэр хорооллын айл өрхөд цахилгаан эрчим хүчний үнийн урамшуулал олгох журам” (Монгол Улсын Засгийн газар)
- “Агаарын бохирдлыг бууруулах, дулаан алдагдлыг багасгах, цахилгаан эрчим хүч хэмнэх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад урамшуулал олгох журам” (Монгол Улсын Засгийн газар)
- “Нийслэлийн агаарын бохирдлыг бууруулах хязгаарлалтын бүс дэх иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын дагаж мөрдөх журам” (Нийслэлийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал)

- “Боловсруулсан түлш нөөцлөх, дүүрэг, хороо, иргэдэд хүргэх журам” (Нийслэлийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал)
- “Нийслэлийн агаарын бохирдлыг бууруулах хязгаарлалтын бүсэд хяналт тавьж ажиллах орон тооны бүс байцаагчийн ажиллах журам” (Нийслэлийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал)
- “Агаарын чанарыг сайжруулах бүс дэх түүхий нүүрсийг хязгаарлах үндсэн бүсэд орших айл өрхийг боловсруулсан түлшээр хангах нөөц бүрдүүлэхтэй холбогдуулан урьдчилгаа санхүүжилт олгох тухай журам” (Агаарын бохирдлыг бууруулах Үндэсний хороо)

Стандарт

- Ахуйн хэрэглээний зуух
- Хагас коксон түлш
- Шахмал түлш
- Ахуйн зориулалтын шингэрүүлсэн хий диметилийн эфир
- Аюултай хог хаягдал шатаах зуухны яндангаар агаар мандалд хаягдах утааны найрлага дахь агаар бохирдуулах зарим бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ
- Гэр болон барилга байгууламжийн дулаалгын нэгдсэн стандарт

Агаарын чанарын орон тооны бүс байцаагчдыг ажиллуулах ажлын хүрээнд

Нийслэлийн төвийн 6 дүүрэг бүрт Засаг дарга нараар ахлуулсан Үндэсний хорооны салбар хороодыг байгуулан 2012 онд 50 хорооны 484 хэсгийн ахлагч, 2012 онд нийслэлийн төвийн 7 дүүргийн 51 хорооны 654 хэсгийн ахлагчийг “Агаарын чанарын орон тооны бүс байцаагч”-аар ажиллуулж эхэлсэн.

Нийслэлийн агаарын чанарыг сайжруулах бүс эрчим хүчний хэмнэлттэй бүтээгдэхүүнийг татаастай үнээр нийлүүлэх ажлын хүрээнд:

Нийслэлийн агаарын чанарыг сайжруулах бүсийн төвийн 6 дүүргийн 172770 мянган өрхийн 77,9 хувь нь 2011-2012 онд татаастай үнээр эрчим хүчний хэмнэлттэй бүтээгдэхүүнээр хангасан байна. /Хүснэгт 2/

Нийслэлийн агаарын чанарыг сайжруулах бүсийн айл өрхөд 2011 - 2012 онд татаастай үнээр нийлүүлсэн эрчим хүчний хэмнэлттэй бүтээгдэхүүний тоо

Хүснэгт 2

Дүүрэг	Зуух		Гэрийн бүрээс		Гонх		Нийт өрхийн тоо	Хамрагдсан өрхийн тоо	Хувь
	2011	2012	2011	2012	2011	2012			
Чингэлтэй дүүрэг	16488	5012	3379	2762	880	622	29133	28259	97%
Баянзүрх дүүрэг	6611	19189	1661	2443	503	379	47661	30786	64.59%
Сүхбаатар дүүрэг	8726	5474	1693	1615	658	462	20227	18728	92.58%
Сонгино-Хайрхан дүүрэг	8632	23812	2200	1701	614	576	45231	37535	82.98%
Баянгол дүүрэг	0	0	838	983	249	114	12028	2184	18.16%
Хан-Уул дүүрэг	655	12465	71	1421	32	89	18490	14733	79.68%
Нийт бүтээгдэхүүн	41673	66925	9842	10927	2936	2163	172770	134609	77.90%

Авто тээврийн хэрэгслээс гарах бохирдлыг бууруулах чиглэлээр

Нийтийн тээврийн 800 том оврын автобусаас 400 том оврын автобусыг дизель - газын хосолмол болгох ажил явагдаж байгаа бөгөөд 290 автобусны түлшний найрлагыг сайжруулан, утааны бохирдлыг бууруулах зориулалттай төхөөрөмжийг суурилуулсан, 15 автобусыг троллейбус болгон өөрчилсөн, 18 троллейбус, дуобус угсарч, 1523 суудлын автомашинд хорт утааны шүүлтүүр суурилах ажил хийгджээ. Том оврын автобуснаас ялгарах утааны тортогжилтын хэмжээ 13,5-36%-иар буурсан дүнтэй байна.

Иргэдийн идэвх оролцоог нэмэгдүүлэх чиглэлээр

Монголын Мянганы сорилтын сан болон “Цэвэр агаарын сан” хамтран сайжруулсан зуух худалдан авсан иргэдэд үнийн дүнгийн 80-90 хувийн хөнгөлөлт, урамшуулал олгож “Цэвэр агаарын сан”-гаас боловсруулсан түлш худалдан авсан иргэдэд үнийн дүнгийн 40 - 47 хувийн хөнгөлөлт олгож нийслэлийн агаарын чанарыг сайжруулах бүсийн гэр хорооллын айл өрхөд цахилгааны үнийн урамшуулал олгох ажил 2011 оноос эхлэн хэрэгжиж байгаа. Одоогийн байдлаар 118.0 мянга гаруй өрх хөнгөлөлт эдлэх ёстойгоос 53.0 мянган хэрэглэгч хөнгөлөлтөнд хамрагдаад байна.

Ус халаалтын зуухнуудаас үүсэх бохирдлыг бууруулах чиглэлээр

Улаанбаатар хотод байрлах 132 нас даралтын зуухыг татан буулгаж төвлөрсөн халаалтанд холбож 42 нас даралтын зууханд шинэчлэл хийжээ.

2011 - 2012 онд утаагүй зуух, утаагүй түлш, эрчим хүчний хэмнэлттэй халаалт, дулаалгын хэрэгсэл зэрэг айл өрхөд чиглэсэн ажил болон нам даралтын зуухуудыг төвлөрсөн халаалтын сүлжээнд холбох, авто тээврийн хэрэгслээс гарах бохирдлыг бууруулах зэрэг багц үйл ажиллагаа явуулсны үр дүнд Улаанбаатар хотод 2012 оны 10 - 12 дугаар сарууд буюу халаалтын ачаалалтай үед агаарын бохирдол 20 орчим хувиар, бохирдолд агуулагдах хорт бодис 80 хүртэл хувиар буурсан байна. Эдгээр тоон үзүүлэлтээс гадна агаарын бохирдлыг бууруулах чиглэлээр ажиллах бүтэц тогтолцоо, зохион байгуулалт бий болсон нь цаашид богино хугацаанд үр дүнд хүрэх суурь орчин бүрдүүлснийг холбогдох газрууд тодотгосон.

Хоёр. Агаар бохирдол, хүний эрүүл мэндэд нөлөөлж буй байдлыг статистик үзүүлэлтээр Агаарын бүтэц шинж чанар өөрчлөгдөхийг агаарын бохирдол гэдэг бөгөөд энэ нь хүний эрүүл мэнд, экосистемд таагүй нөлөө үзүүлдэг. Агаарын бохирдолт байгалийн ба хүний гаралтай байж болно.

Байгалийн гаралтай агаарын бохирдол нь байгалийн үйл явцаар үүсэх бөгөөд үүнд галт уул дэлбэрэх, уулын чулуулаг элэгдэх, ургамал хэт их цэцэглэх, ойн болон гал түймрийн утаа гэх мэт хамаарна.

Хүний үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй агаарын бохирдол нь үйлдвэрлэл, аж ахуйн үйл ажиллагааны явцад янз бүрийн хорт бодис агаарт хаягдсанаас үүсдэг. Энэ нь цар хүрээгээрээ байгалийн гаралтай агаарын бохирдлыг давдаг байна. Агаарын бохирдлын улмаас хүн амын дунд амьсгалын замын эмгэг түгээмэл тохиолддог ба бүх насныхан өртдөг нь тодорхой үүний дотор хүүхэд, өндөр настнууд, мөн дархлаа султай өвчлөмтгий хүмүүс архаг хууч өвчтэй хүмүүс илүү өртдөг. Агаарын бохирдлыг хүний эрүүл мэндэд үзүүлэх нөлөөллөөр нь хурц ба архаг гэж 2 ангилдаг.

- Хурц нөлөөлөл гэдэг нь агаар бохирдуулж байгаа хорт бодисын хольцууд нь /концентрацаар/ өндөр идэвхээр богино хугацаанд хүн, амьтан, ургамлын амьдрах үйл ажиллагаанд хорт нөлөө үзүүлэхийг хэлнэ.
- Архаг нөлөөлөл гэдэг нь агаар мандалд байгаа хорт бодисууд бага идэвхээр

удаан хугацааны турш хүн, амьтан, ургамлын амьдрах үйл ажиллагаанд сөрөг нөлөө үзүүлэхийг хэлнэ.

- Архаг нөлөөллийг өвөрмөц ба өвөрмөц бус архаг нөлөөлөл гэж ангилдаг. Өвөрмөц архаг нөлөөлөл гэдэг нь хорт бодис дангаараа тодорхой эрхтэн системийг гэмтээж бие даасан өвчин үүсгэнэ. /тоосжилт/
- Өвөрмөц бус архаг нөлөөлөл нь хорт хольцууд ямар нэг өвчнийг сэдрээх хүчин зүйл болдог.

Олон улсад хийсэн судалгаагаар хүрээлэн буй орчны бохирдол нь оршин суугчдын өвчлөлийг нэмэгдүүлэх, хүүхдийн бие махбодын өсөлт, хөгжилд сөрөг нөлөөлж, дархлалын түвшинг бууруулдаг болохыг тогтоосон байгаа. Үүнд:

1. Өвчлөлийг нэмэгдүүлэх

- Амьсгалын эрхтний эмгэг /Цочмог ларингит, Архаг бронхит, тонзиллит, аденоидит, уушги, гуурсан хоолойн бөглөрөлтөт хэлбэрийн архаг үрэвсэл/
- Харшлын эмгэг (харшлын гаралтай нүд, чих хамрын хоолойн хөндийн үрэвсэл, багтраа, арьсны эмгэг)
- Зүрх судасны өвчин (Зүрх судасны өвчний тархалт өндөр байх, зүрхний үйл ажиллагааны хямрал, дутагдал, төрөлхийн гажиг, зүрхний ишеми)
- Удамшлын эмгэг, төрөлхийн гаж хөгжил
- Хавдар
- Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлнө (үр хөврөл гэмтэх, дутуу төрөх)

2. Бие махбодын өсөлт, хөгжилтөд сөрөг нөлөөлнө

- Өндөр, жин, цээжний тойргийн хэвийн харьцаа алдагдах
- Таргалах, гурах
- Биеийн галбир өөрчлөгдөх

3. Бие махбодын физиологийн хэвийн үйл ажиллагаанд сөрөг нөлөөлнө

- Уушгины үйл ажиллагаа алдагдана
- Оюуны ажиллах чадвар
- Мэдрэхүй-хөдөлгөөний хурд өөрчлөгдөнө
- Цусны даралт, судасны цохилт өөрчлөгдөнө

4. Дархлалын түвшинг бууруулна

- Биеийн ерөнхий эсэргүүцлийг сулруулах

Хүний амьсгалын эрхтнүүд нь байгалиасаа өөрийгөө цэвэрлэх, хамгаалах, хоргүйжүүлэх үйл ажиллагаатай тэр хоорондоо нарийн өндөр уялдаатай явагдаж, бие махбодыг бүрэн хамгаалж заяасан байдаг. Гэтэл агаарын бохирдол, хүрээлэн буй орчны өөрчлөлтийн нөлөөгөөр дээрх үүргээ гүйцэтгэж чадахгүй болдог байна.

Зүрх судасны өвчин нь тахир дутуу болох, эрт нас барах өндөр эрсдэлтэй бөгөөд эрүүл мэндийн статистикийн мэдээгээр манай улсад зүрх судасны өвчний өвчлөл нь хүн амын нас баралтын тэргүүлэх шалтгаан болж, нас барж буй 3 хүн тутмын нэг нь зүрх судасны өвчний улмаас эндэж байна.

Орчны бохирдлын хүний эрүүл мэндэд үзүүлэх нөлөөллийг илтгэх нэг үзүүлэлт бол хүүхдийн зүрх судасны үйл ажиллагааны алдагдлын өөрчлөлт өвчин гэж үздэг байна. Агаарын бохирдол нь хүүхдийн бие бялдрын өсөлт, хөгжлийн үзүүлэлтүүд, дархлааны

байдалд үзүүлэх нөлөөлийг судлаж үзэхэд Улаанбаатар хотод судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдэд өсөлт, хөгжлийн хэвийн харьцаа алдагдаж, өндөр, жин нэмэгдэж, цээжний тойргийн хэмжээ багассан нь тогтоогдсон байна.

Эрүүл мэндийн статистикийн мэдээгээр Улаанбаатар хотод амьсгалын эрхтний өвчлөл жилээс жилд нэмэгдэж, нийслэл хотод амьсгалын эрхтний өвчлөл нийт өвчлөлийн 23.4-24.4 хувийг эзэлж байна. Хүүхдийн өвчлөлийн ерөнхий бүтцэд амьсгалын эрхтний өвчлөл 1-р байр эзэлдэг бөгөөд агаарын бохирдол ихтэй газар түүний эзлэх хувь нэмэгдэж байна.

Улаанбаатар хотын агаар дахь тоос, хүхэрлэг хий, азотын давхар исэл, нүүрстөрөгчийн дутуу ислийн агууламж нь хүүхдийн амьсгалын эрхтний өвчлөл, тухайлбал хүүхдийн гуурсан хоолойн цочмог болон архаг үрэвсэл, уушгины үрэвслийн нэг шалтгаан болдог байна. Мөн Улаанбаатар хотын хүүхдүүд хөдөөгийн хүүхдүүдийг бодвол гуурсан хоолойн үрэвсэл өвчнөөр 5-15 дахин илүү өвчилж байна гэдгийг судалгаар тогтоосон байна.

Томоохон хотуудын хүн амын өвчлөлд суурьшил ахуйн орчны эрсдэлт хүчин зүйлийн нөлөөллийг судалж үзэхэд агаарын найрлага дахь нүүрстөрөгчийн дутуу исэл, хүхэрлэг хий, азотын давхар исэл, хөрсний бохирдолтоос үүсэх хар тугалга нь дагнасан буюу хавсарсан байдлаар нөлөөлж байгаа нь судалгаагаар тогтоогдсон байдаг. Агаарын бохирдолт нь амьсгалын замын эрхтэний өвчлөлд нөлөөлөхөөс гадна жирэмсэн эмэгтэйчүүдийн 20 - 27 % нь эрт хожуу хордлоготой, нийт төрсөн хүүхдийн 3,2 - 3,6% нь хүчилтөрөгчийн дутагдал, амьсгалын замын хямралтай төрж байна.

2.1. Улаанбаатар хотын хүн амын өвчлөл, 2000 - 2011 он

Агаарын бохирдлын эрүүл мэндийн нөлөөллийн дийлэнх үнэлгээ нь агаарын бохирдлыг амьсгалын замын өвчлөлтэй харьцуулан судалж, агаар дахь үндсэн бохирдуулагчид амьсгалын замын өвчлөл, хүүхдийн бие бялдрын өсөлт, хөгжил, дархлаа тогтолцоонд сөргөөр нөлөөлж, зүрх судас, хавдрын өвчлөлд нөлөөлөх хүчин зүйл болохыг судлан тогтоосон .

Сүүлийн жилүүдэд манай улсын хүн амын өвчлөлийн тэргүүлэх шалтгааныг сүүлийн 6 жилийн статистик үзүүлэлтээс харахад амьсгалын тогтолцооны өвчин 10.000 хүн амд 2007 онд 732,22 , 2008 онд 864,98, 2009 онд 864,03, 2010 онд 954.82, 2011 онд 901,04, Цусны эргэлтийн тогтолцооны өвчлөл 2007 онд 565,5, 2008 онд 669,1, 2009 онд 633,8, 2010 онд 612,8, 2011 онд 640,2 тохиолдолоор бүртгэгдсэн гэсэн үзүүлэлтэй байна.

Амьсгалын тогтолцооны өвчлөл сүүлийн жилүүдэд тогтмол тэргүүлэх шалтгаан болж нийт өвчлөгчдийн 52,4 хувийг эмэгтэйчүүд, 47,16 хувийг эрэгтэйчүүд эзэлж, өвчлөлийн дийлэнх буюу 48,3 хувийг 0-5 хүртэлх насны хүүхдүүд эзэлж байна. Амьсгалын тогтолцооны өвчнөөс амьсгалын дээд, доод замын цочмог болон архаг халдварууд, уушгины хатгаа, багтраа бачуурал зэрэг өвчнүүд ихэвчлэн бүртгүүлжээ.

Цусны эргэлтийн тогтолцооны өвчлөл 2001 оноос хойш байнга нэмэгдэж нийт өвчлөгсдийн 59,7 хувь нь эмэгтэйчүүд 40,3 хувийг эрэгтэйчүүд эзэлж, энэ бүлгийн өвчлөлд цусны даралт ихсэх, зүрхний хэрх, зүрхний цус хомсролт, тархины судасны өвчин зонхилж байгаа ба 45 дээш насныхан ихэвчлэн өвчилсөн байна.

Хүн амын өвчлөлийн тэргүүлэх 5 шалтгаан /10 000 хүн амд/³¹

он	Амьсгалын тогтолцооны өвчин	Бэртэл хордлого, гадны шалтгаант өвчин	Хоол шингээх эрхтний өвчин	Цусны эргэлтийн тогтоцооны өвчин	Шээс бэлгэсийн тогтолцооны өвчин
2000	699,4	745,8	626,1	396,7	456,8
2001	593,2	649,3	524,1	360,9	401,2
2002	634,7	722,3	589,1	427,13	470,6
2003	650,2	742,6	620,3	435,6	490,5
2004	690,7	780,8	728,8	471,8	534,4
2005	678,3	783,6	748,5	462,2	497,1
2006	652,9	748,8	755,9	493,5	587,5
2007	732,22	778,9	797,81	565,5	572,7
2008	864,98	790,68	824,09	640,78	669,1
2009	864,03	766,76	884,03	682,84	633,8
2010	954,82	828,88	849,26	648,06	612,8
2011	901,04	864,24	796,21	681,43	640,2

2.2. Улаанбаатар хотын хүн амын нас баралт, 2001 - 2011 он

Манай улсын хүн амын нас баралтын шалтгаанд цусны эргэлтийн тогтолцооны өвчин, хавдар болон осол гэмтлийн шалтгаант нас баралт тогтмол эхний байруудыг эзэлж жил ирэх тутам эдгээр өвчний улмаас нас барсан хүний тоо нэмэгдсээр байна. Улаанбаатар хотын Нийслэлийн Эрүүл мэндийн газрын 2011 оны статистик судалгаанаас харахад өвчлөлийн тэргүүлэх 5 шалтгааныг сүүлийн 10 жилийн үзүүлэлтээр гаргасан байна.

Нас баралтын тэргүүлэх шалтгаан /1000 хүн амд/³²

он	Амьсгалын тогтолцооны өвчин	Хавдар	Хоол шингээх эрхтний өвчин	Цусны эргэлтийн тогтоцооны өвчин	Гадны шалтгаант нас баралт
2001	0,33	1,23	0,35	2,18	1,04
2002	0,3	1,47	0,46	2,17	1,35
2003	0,2	1,53	0,47	2,52	1,24
2004	0,23	1,53	0,52	2,38	1,59
2005	0,16	1,24	0,56	2,23	1,82
2006	0,19	1,1	0,72	2,33	1,71
2007	0,18	1,45	0,63	2,12	1,76

³¹ Нийслэлийн хүн амын эрүүл мэндийн үзүүлэлт 2011, НЭМГ., 2011 он.

³² Нийслэлийн хүн амын эрүүл мэндийн үзүүлэлт 2011, НЭМГ., 2011 он.

2008	0,19	1,29	0,57	1,86	1,24
2009	0,25	1,26	0,53	1,87	1,17
2010	0,22	1,41	0,58	2,17	1,35
2011	0,22	1,43	0,62	2,18	1,64

Сүүлийн 5 жилийн нийслэл Улаанбаатар хотын тэргүүлэх 5 өвчлөлийн шалтгааныг авч үзвэл амьсгалын эрхтэн тогтолцооны өвчин, хоол шингээхэрхтэн тогтолцооны өвчин, осол гэмтлийн шалтгаант өвчин тэргүүлж байна. Нийт амьсгалын замын өвчний дийлэнх нь 1-4 насны хүүхдүүд байна. Эрүүл мэндийн статистик мэдээнээс амьсгалын тогтолцооны өвчнийг харахад хатгалгаа хамгийн их бүртгэгддэг байна.

2006 онд амьсгалын тогтолцооны өвчний улмаас нас барсан тохиолдол 1000 хүн амд 0.9 байсан бол 2011 онд 0,22, болж өссөн байна. Эрүүл мэндийн статистик мэдээлэлд бүртгэгдсэн амьсгалын тогтолцооны өвчлөлд нас, хүйс, улирлын байдал хамааралтай байна. Хаврын улиралд амьсгалын дээд замын цочмог халдвар, архаг бронхит, уушгины хатгалгаа, бусад амьсгалын тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралтын тохиолдол илүү зонхилж харин намар уушги тэлэх, энфиземи, өвөл багтраа өвчний улмаас нас барах тохиолдол тус тус илүүтэй тохиолддог нь статистик магадлал бүхий хамааралтай байна.

* * *

Ашигласан материал:

1. Нийслэлийн агаарын чанарын албаны 2006 - 2009 оны агаарын бохирдлыг бууруулах талаар хийж гүйцэтгэсэн ажлын тайлан,
2. Монгол Улсын Үндэсний Аудитын Газрын “Утаа бага гаргах түлш боловсруулах зориулалтаар 2009-2010 онд төсвөөс санхүүжүүлсэн хөрөнгийн зарцуулалт, үр дүн” хийсэн гүйцэтгэлийн тайлан,
3. Байгаль Орчин, Ногоон Хөгжлийн яамны хүрээлэн буй орчин байгалийн нөөцийн газрын мэдээлэл,
4. Агаарын бохирдлыг бууруулах Үндэсний хорооны дарга П. Цагааны үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн 2013 оны 01 сарын 19-ний хуралдаанд тавьсан илтгэл,
5. Нийслэлийн эрүүл мэндийн газрын “Хүн амын эрүүл мэндийн статистик үзүүлэлт” 2011 он.

УИХ.МН
СУДАЛГААНЫ САН